

Editorial

L'estiu del 2023 vaig rebre l'encàrrec de la Societat Catalana de Biologia (SCB) de coordinar un número monogràfic de TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA sobre «la biodiversitat dels Països Catalans i els problemes que ha d'afrontar». Em va fer la proposta Jordi Barquiner, editor de la revista, i no m'hi vaig pensar gaire a l'hora d'acceptar-la, malgrat que en el passat, com a coordinador d'altres treballs col·lectius, havia tingut alguns problemes menors, però enutjosos; per exemple, que els autors no complien els terminis o que no seguien les instruccions mínimes que se'ls havia donat, que la institució responsable del finançament del treball a darrera hora es desidia de l'encàrrec quan els autors ja havien acceptat de col·laborar-hi o que la impremta havia perdut part dels originals.

A més, el tema era molt adient, tant per la importància intrínseca que té (Edward O. Wilson ho ha defensat al llarg de la seva vida i així es remarca clarament en la breu citació inicial del meu article, en aquest volum) com pels problemes que l'erosió de la biodiversitat (l'anomenada *sisena extinció en massa*) ocasiona avui dia. I jo, deslliurat darrerament d'obligacions institucionals, sentia que tenia un deute de col·laboració acadèmica amb la SCB (Ros, 2025). Per tant, vaig acceptar la proposta.

Dificultats diverses només imputables a la meua persona varen fer que no posés en marxa el procés d'encarregar a diferents especialistes la tasca que els correspondria fins al febrer-març del 2024, i la resposta d'aquests fou, en general, unànime i positiva. Acceptaren l'encàrrec personalment, però també em facilitaren el nom d'altres possibles especialistes quan ells no pogueren participar-hi, i aquests foren els responsables d'elaborar els encàrrecs. Tots els autors són experts en el camp corresponent, en què fa dècades que treballen, o bé són el relleu jove dels experts veterans que, com pertoca en els diversos àmbits de la vida, han deixat pas als deixebles i a nous especialistes.

La cosa no és senzilla; si fa uns anys es podia afirmar que, finalment, els naturalistes experts en els diferents àmbits de la biota havien assolit a Catalunya i a Espanya el nivell, el nombre i l'expertesa que fins a mitjans del segle xx només trobàvem en altres països (Ros, 2006, 2016 i 2023), darrerament hi ha una tendència a la reducció d'aquesta *rara avis* que és l'expert en taxonomia de plantes i d'animals (permeteu-me aquesta simplificació). Les causes són múltiples i els mateixos autors d'aquest volum se'n queixen amargament; per exemple, això és el que Llistosella diu en el seu treball (p. 25):

La biodiversitat dels fongs, com la dels altres organismes, cal buscar-la al camp i no pas als laboratoris. Aquests estudis demanen temps per a les prospeccions i un finançament adequat que, avui, no s'ofereix als joves investigadors. La continuïtat dels equips de taxonomistes a les universitats i als centres de recerca s'ha estrocat per la falta d'incorporació de nous investigadors, que veuen compromesa la seva possible recerca (per falta de finançament) i complicada la seva promoció professional en els concursos i en les oposicions. Així, els grups de taxonomistes que es van formar a partir de la dècada del 1970 a les universitats catalanes actualment no tenen possibilitats de renovar els investigadors adscrits i la seva activitat científica s'acaba en la mesura que finalitza la vida activa professional dels que en el seu dia varen promoure aquests grups de recerca.

Creiem que les administracions són plenament conscients de la necessitat dels estudis referents a la biodiversitat (en tots els àmbits) en un país modern com és el nostre, i han buscat compensar la manca de prioritització d'aquests estudis en les polítiques de recerca amb la promoció del que es coneix com a *ciència ciutadana*, definida per la mateixa Generalitat de Catalunya com «la recerca científica conduïda, parcialment o completament, per científics amateurs o no professionals».

[...] cal remarcar que la identificació correcta dels fongs demana una extensa bibliografia especialitzada, estudis microscòpics acurats i, cada vegada més, estudis moleculars; requisits que, massa sovint, no estan a l'abast dels que fan ciència ciutadana. D'altra banda, considerem imprescindible la supervisió científica d'aquests estudis per part de taxonomistes experts, que, en última instància, són la garantia del rigor científic dels resultats. El gran perill de la ciència ciutadana és que s'arribi a creure (sobretot per part de l'Administració) que per conèixer la diversitat dels fongs n'hi ha prou amb les identifications a partir de guies de camp o de fotografies i que, d'aquesta manera, s'omplin bases de dades amb informació no contrastada científicament.

Finalment, una reflexió: com es poden plantejar polítiques de conservació i de protecció dels fongs sense saber realment els que viuen al nostre país? Cal recordar que actualment hi ha 2.184 espècies de fongs (el 36,2%) que han estat trobades una sola vegada, i l'avenç en el seu coneixement no vindrà a través de la ciència ciutadana.

No tots els autors, però, es mostren crítics amb la ciència ciutadana, que en uns grups o àmbits determinats esdevé una ajuda notable per als especialistes (vegeu Garnatje *et al.*, i Gili, entre d'altres, en aquest volum), i jo mateix (Ros, en aquest volum) esmento el paper dels parataxonomistes com a col·laboradors molt eficaços a l'hora de fer un primer triatge quan el volum de mostres és molt gran.

En l'àrea del macrofitobentos, els treballs florístics —llevat dels referents a la taxonomia d'alguns grups de rodòfits— han deixat pas a estudis de caire més ecològic en què, cada cop més, la biodiversitat té un paper menys important. En la nostra opinió, la pèrdua de competitivitat investigadora dels científics dedicats a la taxonomia i el desprestigi actual d'aquesta especialitat enfront d'altres recerques amb resultats més immediats i focalitzades a entendre els processos mateixos més que els actors d'aquests processos, en podrien ser la causa. (Ballesteros, en aquest volum, p. 15 i 16)

Els lectors poden substituir «fongs» o «macrofitobentos» per qualsevol dels altres grups faunístics i florístics i l'encertaran de ple.

Als autors, se'ls van donar unes instruccions mínimes:

He pensat en una estructura del volum com la que s'adjunta en l'índex provisional; els títols dels diferents articles no han de ser necessàriament aquests, sinó els que proposin els autors. Els autors de cada article poden ser individuals o múltiples, segons la complexitat del tema. L'autor o l'autora a qui s'encarregui la feina pot decidir afegir-hi altres col·laboradors, o podrà fer-ho el coordinador. Cada article haurà de tenir entre deu mil i quinze mil espais o, excepcionalment (per la importància del que es tracta o per altres motius), fins a trenta mil espais, de manera que el total tingui una extensió raonable, com correspon a TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA. Cal entendre que, malgrat la importància que tingui el tema de cada article, no podem fer-ne un tractament exhaustiu, sinó més aviat sintètic, amb les remissions que hom consideri necessàries als treballs més extensos publicats sobre el tema, que seran agrupats a l'apartat de la bibliografia [...]. Les normes de publicació de TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA es poden trobar a <https://publicacions.iec.cat/documentInfo/repository/pdf/00000485/00000012.pdf>.

Com no podia ser d'una altra manera, s'han respectat l'estructura de cada article i la dedicació que els autors posen en els diferents aspectes. Hauria estat incongruent forçar una determinada estructura uniforme en un volum sobre biodiversitat. La meua tasca com a coordinador ha estat simplement revisar els textos, reclamar als autors allò que hi mancava (bàsicament, el resum en català i en anglès), organitzar les taules (les incloses en el volum o les que, per la seva extensió, han estat incor-

porades com a material suplementari a l'edició digital d'aquest volum),¹ i, en part, suggerir les figures. També, és clar, ordenar els articles d'una manera més o menys raonable (com correspon a algú que va ser ensinistat en la botànica i en la zoologia de la vella escola).

En aquest volum hi ha buits evidents: no s'hi tracten ni tots els grups ni tots els àmbits (ecosistemes), ja sigui per la manca d'especialistes o per la impossibilitat dels autors amb qui es va contactar, en el seu moment, de complir l'encàrrec que se'ls demanava, per causes diverses (totes ben raonables), ni tampoc no s'hi consideren tots els Països Catalans en tots els textos, per raons també variades; així mateix, en alguns casos hi ha aproximacions raonablement completes i en uns altres aquestes són més parcials. No obstant això, soc dels que solen veure el got mig ple i no mig buit i, per a mi, el resultat final és òptim (ara pertoca als lectors dir-hi la seva).

Les raons per les quals em sembla que aquestes mancances no tenen rellevància són sobretot dues. La primera és que, si tots els autors amb qui s'ha contactat haguessin contestat afirmativament i haguessin escrit en relació amb allò que se'ls demanava, l'original resultant hauria estat molt més extens que aquest, que ja ho és força (de fet, ha calgut repartir els diversos articles en dos volums, el present 75 (publicat aquest 2025) i el futur 76 (que es publicarà el 2026). La segona és que, si la SCB ho considerés oportú, es podria pensar en un tercer volum de TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA, que s'elaboraria anys a venir, en què hom posés al dia el que calgués dels grups i dels ambients que apareixen en aquests dos volums, i que incorporés els grups (com els molluscs, els peixos marins o les espècies domèstiques) o els ambients (com les aigües continentals, els fons marins pregons o les coves) que, per causes diverses, no s'han tractat aquí.

Tornem, però, a aquest volum. No vull deixar d'agrair als autors (una cinquantena entre els dos volums) la seva tasca a l'hora de preparar uns textos posats al dia que revelen els seus coneixements sobre la biodiversitat dels diferents grups i ambients, així com el fet d'ajustar-se (poc o molt) a l'espai que se'ls adjudicava (i, generalment, amb no gaire temps, en una època en què les tasques universitàries o de treball de camp solen ser les que demanen més dedicació) i el fet d'accedir als canvis que els he suggerit. El resultat, així ho crec, és ben positiu i posa a disposició dels estudiosos de la biodiversitat del Països Catalans una monografia valuosa.

D'una manera especial, vull agrair la tasca de l'Enric (Kike) Ballesteros, que, malgrat la malaltia que patia i que li hauria de llevar la vida (el novembre del 2024), va fer una aportació molt notable a aquest volum (les algues dels Països Catalans), si bé també hauria pogut tractar igual de bé altres grups i ecosistemes. Bon amic, extraordinari científic, divulgador excel·lent i esforçat protector de la biodiversitat marina, en Kike deixa un buit enorme entre els seus col·legues i amics, així com en l'àmbit de l'ecologia marina mediterrània i mundial i de la biodiversitat dels oceans del món. La seva aportació al volum ha estat segurament una de les darreres que aquest prolífic autor va fer a la ciència.

He de reconèixer que la coordinació d'aquest volum ha estat fàcil, la qual cosa desmenteix les complicacions que sol donar la confecció de volums col·lectius que he esmentat al principi; i molt profitosa, ja que m'ha permès descobrir grups que em són poc o molt aliens i conèixer la tasca de recerca d'una nova generació de naturalistes, especialistes en els diferents grups, que han rebut el relleu dels experts, la dedicació dels quals, per raons òbvies d'envelliment o d'altres, va de baixa.

Cal que regreï, també, la Junta Directiva de la SCB, que va decidir publicar aquest volum i encarregar-me'n la coordinació. Ha estat un

plaer, personal i científic, pel que representa de descoberta per part meua. Encoratjo la Junta a seguir preparant volums monogràfics de TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA, com els dedicats a la genòmica (2022), a la dona en ciència (2023) i a les pandèmies (2024), entre d'altres. I també, si ho consideren oportú, com he esmentat més amunt, a promoure un tercer volum sobre biodiversitat que completi el volum 75 actual i el proper.

Bibliografia

- Ros, J. D. (2006). *Exploració, joc i reflexió: Assaigs sobre ciència*. Lleida: Pagès. 380 p.
- (2016). *La saviesa combinada: Reflexions sobre ecologia i altres ciències*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona. 309 p.
- (2023). *Una aventura no totalment imprevisible: La meua visió de la ciència i la cultura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 337 p.
- (2025). *Cogitacions: Guaitant el món des de la meua talaia*. Barcelona: Base.

JOANDOMÈNEC ROS

Calonge de les Gavarres, febrer de 2025

Joandomènec Ros (1946) és doctor en biologia per la Universitat de Barcelona (UB), on és catedràtic d'ecologia des del 1986 (ara, catedràtic emèrit). Ha dirigit el Departament d'Ecologia de la UB i el de la Universitat de Múrcia. Ha fet recerca sobre la biologia i l'ecologia d'organismes i comunitats bentònics marins, en especial, dels molluscs opisthobrànquies, amb més d'un centenar d'articles i una dotzena de llibres publicats. Dirigí el grup de recerca consolidat Ecologia del Zoobentos Marí i formà part del Marine Biodiversity Conservation Group, també consolidat. Va coordinar la Càtedra UNESCO de Medi Ambient i Desenvolupament Durable (UB) i va dirigir el Programa de Ciències del Mar de la Universitat de la Mediterrània. Participa en el Consell de Protecció de la Natura de la Generalitat de Catalunya, que presidí. Ha estat director de diversos programes d'ecologia aplicada per a l'Administració, el Govern i el Parlament de Catalunya; entre d'altres: «Seguiment temporal de la reserva marina de les Illes Medes» (1990-2008), «Estudi sobre la capacitat ecològica de la Regió Metropolitana de Barcelona» (1991), «Estratègia catalana per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica» (1998) i «Microplàstics en el medi ambient (en especial en el Mediterrani). Origen, distribució, efectes i recomanacions» (2021). Ha estat rector de la Universitat Catalana d'Estiu i presideix la Fundació d'aquesta universitat. Ha estat secretari general, vicepresident i president (2005-2021) de l'Institut d'Estudis Catalans.

Divulga la ciència de l'ecologia en articles i llibres, alguns dels quals han estat premiats —el darrer és *Cogitacions. Guaitant el món des de la meua talaia* (2025)—, i és traductor de llibres de ciència. Ha estat guardonat amb la Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic (2006) i amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (2016). És soci d'honor de diferents societats científiques.

1. Vegeu els annexos d'aquest volum a <https://revistes.iec.cat/index.php/TSCB>.